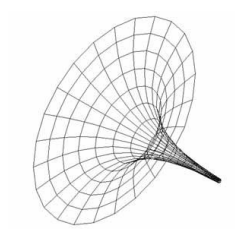

A Nemzetközi Összehasonlító Irodalomtudományi Társaság
Magyar Nemzeti Bizottságának
vándorkonferenciája

A szinguláris

ABSZTRAKTOK

2014. december 8-9.

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Főépület (Egyetem u. 2. fsz.)
Kari Konferenciaterem (plenáris előadások, A szekció) és 107-es terem (B szekció)

BÁNYAI ÉVA (Bukaresti Egyetem):

Kulturális és textuális átjárások magyar és román prózaszövegekben (3B szekció)

Ștefan Bănuțescu (1926–1998) *Cartea de la Metopolis* 1977-ben megjelent regénye (*A Milliomos könyve* – Demény Péter fordításában, 2011), egy csak tervben maradt tetralógia első (és egyben egyetlen) kötete egy varázslatos, bizánci, mágikus világ konstrukciójának lenyomata. A szöveg főszereplője a tér: Metopolis, amely egy Duna-menti ártér mitikus kreációja is egyben, erős kulturális és textuális asszociációkat teremt a Bodor Ádám, Láng Zsolt, Vida Gábor és Dragomán György írásaiban körülhatárolható térképzetekkel. Tervezett előadásomban azt próbálom körüljárni, hogy milyen szövegbeli és kulturális átjárások mutathatók ki a fent említett szerzők írásaiban (első sorban és legfőképp a *Cartea de la Metopolis* és a *Sinistra körzet* közötti transztextualitásra koncentrálna), milyen másság / idegenség tapasztalat, térképzet és határidentitás jelenik meg és formálódik a különböző kultúrák határán, a kultúrákötiségben, a közöttiség terében megkonstruálódott prózaszövegekben, valamint milyen hatalom-konstrukciók képződnek a regényszövegekben.

∞

BEDNANICS GÁBOR (Esterházy Károly Főiskola, Eger):

Sokféle modernség: megismételhetetlen modernség (1B szekció)

A modernség fogalomtörténete során többen figyelmeztettek arra, hogy ez az eredetileg viszonyfogalom jelzőként nem feltétlenül alkalmas arra, hogy kijelölt, meghatározott jelentéssel rendelkező időszakot jelöljön. A modernség kategóriája ugyanakkor vitatott, ám plauzibilis jelzőként úgy nevez meg meghatározott intervallumot, hogy működésbe lépteti a "modern" folyton kisikló, elhalasztó jellegű mozzanatait is.

Előadásomban, mikor is számot vetek nagy vonalakban a fogalomtörténet kérdéseivel, igyekszem amellet érvelni, miként képes az egyediség vonatkozási körét, és ezzel együtt a pontszerűen szinguláris, kikülönült, s egyben megismételhetetlen periódusszemantikát is érvényesíteni magára a modernség.

∞

BENYOVSZKY KRISZTIÁN (Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem):

Egy baljóslatú ház átalakításának tanulságai (plenáris 2)

Előadásomban Gustaw Herling-Gruziński *Hamvak. A Loris-ház bukása* című novellájával foglalkozom, mégpedig az újraírás és a kép és szöveg közötti viszonyok szempontjából. A lengyel szerző alkotása E. A. Poe *The Fall of the House of Usher* című novellájának újraírása. Az intertextuális kapcsolat egyaránt megnyilvánul a térben és időben áthelyezett (huszadik századi Olaszország) cselekmény főbb mozzanataiban, a szereplők jellemében és kapcsolatrendszerében, illetve explicit formát öltve idézetek, allúziók és öntükröző alakzatok formájában is. Ezenkívül a két novella dialógusát különféle vizuális eljárások, valós és kitalált képekre (festmények, illusztrációk) tett utalások és ezek leírásai (ekphrasis) is erősítik.

Az előadás tematikája az összehasonlító irodalmi elemzés alkalmazásán túl két további ponton is kapcsolódik a konferencia felhívásához, egyrészt az egyes mű és a műfaj viszonyán, másrészt a szöveg és kép összevetésén keresztül. Minden újraírás a mű egyediségét, megismételhetetlenségét ingatja meg, amennyiben differenciákat is termelve ismétli meg azt. Különösen érdekes ennek a jelenségnek a vizsgálata egy olyan mű esetében (*The Fall of the House of Usher*), mely egyaránt tekinthető egy műfaji hagyomány mintaértékű összefoglalásának, tehát a múlt szintézisének, és egy távlatnyitó alkotásnak is, hiszen a horror-történetek egy új változatát alapozza meg.

∞

BERKES TAMÁS (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest):
Mácha mint a szingularitás kísértete (4A szekció)

Az előadásom a cseh K. H. Mácha *Május* c. poémája kapcsán két nagy kérdéskört érint a szingularitással kapcsolatos mai elméleti megfontolások tükrében. 1. Mi a magyarázata, hogy a XIX. századi cseh irodalom csúcsának tekintett művet egészen a közelmúltig se kiköpni, se lenyelni nem tudták. 2. Mire lehet jutni, ha a romantika némileg heterogén fogalma alapján komparatiztikai műveletekre vállalkozunk Máchával kapcsolatban (lengyel és magyar összevetés).

Tehát arra fut ki a dolgozat, hogy két hagyományosnak mondható irodalomtörténeti témát (Mácha cseh recepciója és helye a közép-európai irodalmi térképen) mennyiben lehet a szingularitás és az ide kapcsolódó diskurzusok felől értelmezni, illetve mennyiben termékeny ez a megközelítés.

∞

BERKI TÍMEA (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár):
Tolmács nélkül: a magyar-román irodalmi kapcsolatok elbeszélései (1A szekció)

A Monarchia-irodalom fogalmát létrehozó és a kelet-közép-európaisággal társító szövegkorpusz egyáltalán nem vagy csak véletlenszerűen foglalkozik a 19. századi birodalom magyarországi területén élő románok kultúrájával.

Vajda György Mihály, neves komparatista, részleges, azaz nem „benszülött” magyarországi irodalomként említi, és másodlagos fontosságúnak tartja a román (és vele együtt a lengyel, ukrán, olasz) irodalmat a cseh, szlovák, szlovén, horvát, magyar irodalmakhoz képest. Viszont ez az elkülönítés amellett, hogy provokatívan ad lehetőséget e részlegesség problematizálására, olyan tágabb kontextus fele nyitja meg a kérdést, amely a modern értelemben vett nemzeti irodalom-fogalmaink történeti képlékenységét és homonimikusságát hozza játékba. Fordítva, de hasonlóképpen lehet érvényes, pontosabban megfontolandó ugyanez a kérdésselvetés a világháborúkat követő időszakra is, például a „romániai magyar irodalom” szintagma kapcsán.

Előadásomban a modern értelemben vett nemzeti irodalom, a nyelvhasználat és –tudás, illetve a professzionális, (etnikai és nemzeti) identitás kerül előtérbe 19. század végi és 20. századi értelmiségi pályaképek, egyéni stratégiák és azok elbeszéléseinek, „önleírásainak” értelmezése segítségével.

∞

BERSZÁN ISTVÁN (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár):
Az egyedi sokféleségek összehasonlító vizsgálata (2A szekció)

Előadásomban néhány konkrét esetét vizsgálom a sokféleség igencsak egyedi elgondolásainak: K. Ludwig Pfeiffer médiumkonfigurációkról kialakított koncepcióját, melyben biológiai és kulturális, imaginárius és mediális hatások fuzionálnak; Alain Badiou egyedi többszörös modelljét [singular multiple], mely az igazságok *politheia*jává változtatja a filozófiát; a lévinasi Másik derridai többségét, mely szerint mindenki más egészen más; az önmagaság foucault-i technikáit; a sokféleség hálózatelméleti, illetve húrelméleti koncepciójának különbségeit; illetve hetedszer, a ritmikai dimenziók általam javasolt, mindezekről eltérő sokféleségét. Vajon érvelhetünk-e a szingularitás *magánvalóként* megragadásának ellehetetlenülése után úgy, hogy a szinguláris – számunkra – a sokféleségben elkerülhetetlen tájékozódási kísérleteink révén adódik? És megnyugodhatunk-e abban, hogy az összehasonlítás a különbségek és hasonlóságok vizsgálata, vagy gyanakodnunk kell, hogy ugyanolyan sokféle tájékozódás, mint a felsorolt sokféleségek? Ezeket a kérdéseket azzal a komparatív módszerrel vizsgálom, hogy valamennyi sokféleséget egyetlen irodalmi példán teszek próbára: *A Négyszögletű Kerek Erdő* Dömdödömjének megszólalásaiban. Lássuk, milyen kapcsolatteremtések születnek Dömdödöm megsokszorozódó szingularitása és az egyedi sokféleségek találkozásából? Ki tudja, hátha az összehasonlításban nem is a hasonlóságok vagy különbségek, hanem a barátkozás kísérletei a legérdekesebbek?

∞

FRIED ISTVÁN (Szegedi Tudományegyetem):

Szövegek érintkezése a komikai térben: Jókai Mór verses travesztiái (4A szekció)

- 1) A paródia sokat vitatott fogalma fölveti a közvetlen, genetikus kapcsolatok újragondolásának lehetőségét.
- 2) Az irodalmi paródia nemcsak közvetlenül szövegeközi, hanem az irodalmi mechanizmus egészére, így például a műfaj történetre is kiterjeszthető.
- 3) A magyar irodalomban Csokonai nevéhez fűződik a paródia és a travesztia fogalmának kidolgozása.
- 4) Jókai Mór magyar és világirodalmi paródiái ma már a feledésbe merültek, de jelentőségük az újabb Jókai kutatások fényében érdemesíti az elemzendő két verset, hogy beiktassuk a magyar paródiatörténetbe.

∞

GYULAI ZOLTÁN, doktorandusz (Szegedi Tudományegyetem):

„Milyen egyszerű és nyugtot nem enged”: az érzékelés problémája Szép Ernő lírájában (5A szekció)

Előadásomban Szép Ernő lírájának egyik legfontosabb, gyakran visszatérő motívumát szeretném megvizsgálni. A költői életmű egyik leginkább frekvenciát kapott problémáját a lírai szubjektum számára adódó benyomások olyan tartománya adja, amely természeténél fogva szükségszerű módon az érzékelő percepciók küszöbe alatt marad. A valóság látványként illetve *képként* adódó (sokszor hipotetikus) elemei bizonyos esetekben ellenállni látszanak a megnevezés, illetve az elemként való elkülönítés, és ekképpen a (nyelvi) reprezentáció visszatérő kísértésének. Ily módon – tüntető szingularitásuk értelmében – nemcsak a technikai lejegyző médiumok, hanem a szubjektív emlékezet rendjén is kívül rekednek. Előadásomban azt igyekszem bemutatni, hogy az ismeretelméleti (és ontológiai) eredetű probléma nem csupán elméleti felvetésként, hanem programszerű, *feladatként* értett belátásként van jelen a szerző költészetében: a lírai szubjektum figyelem-szerkezetét és költői magatartását mélyen átható paradox belátás esztétikai problémaként is megjelenik, amennyiben a tendenciózus témaválasztás révén a szövegek belső formai egységét (vagy annak hiányát) is meghatározza.

∞

HAJDU PÉTER (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest):

Regény-e a kínai regény? (A klasszikus kínai regények magyar fordításairól) (plenáris 1)

A kínai kánon szerint négy klasszikus regény van, azonban van egy ötödik is, amelyet többnyire még hozzájuk számolnak. A Kádár-rendszerben mind az ötöt megpróbálták magyarra fordítani. Az egyiket végül nem kérte a kiadó, és abból csak a rendszerváltás után jelent meg az első hat fejezet mutatványként, elbírálásra készült fordítása, immár mint tudományos mű. A másik négyből csak egynek jelent meg új kiadása a rendszerváltás óta. A legfeltűnőbb azonban, hogy a legnagyobb sikert (legtöbb kiadást, legnagyobb példányszámot) az a két regény érte el, amelyeket nem kínaiból, hanem rövidített német kiadásokból fordítottak. Vélhetőleg azok voltak a legregényebb regények, amelyeket a kétlépcsős domesztikálás még közelebb hozott a magyar regényolvasói elvárásokhoz. Ha a regényt hosszú fikciós prózaként definiáljuk, akkor a klasszikus kínai regények is regények, de lehetséges, hogy a kulturális különbség akkora, hogy vagy adaptálja őket a fordítás az európai normákhoz, vagy senki nem fogja érteni és irodalomként olvasni őket. Ez felveti egyrészt a műfaj problémáját: ha a műfajiságot egy adott irodalmi rendszer hagyományain kívül is felfedezni véljük, akkor alkalmasint igen erőteljesen kéne a műfaj kritériumait átalakítani, de ha ezt nem tesszük, akkor a kívüllevők produktumainak egy sportszerűtlen versenyben idegen elvárásoknak kell megfelelniük. Másfelől átgondolandó, hogy a komparatistikában immár nagy hagyományokkal rendelkező kultúraközi összehasonlítás jut-e végül többre, mint az összehasonlíthatatlanság belátására.

∞

**HESZKY ANDRÁS, doktorandusz (Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest):
Az egyéni kilencven percben (5B szekció)**

Előadásomban egy videóművészeti alkotáson keresztül közelíteném meg az egyéniség és a szinguláris fogalmát. Douglas Gordon, Turner-díjas skót videóművész és a Philippe Parreno francia művész/filmes közösen készített filmje másfél órás felvétele egy 2005-ös spanyol bajnoki futballmérkőzésnek. A *Zidane: egy 21. századi portré* című alkotás ugyanakkor 17 kamerájával egy pontra fókuszált végig: Zinadine Zidane-ra. Elemzésemben kiinduló pontként szolgál Deleuze és Guattari facialitás fogalma (*Mille plateaux*), amely szerint az arc abszolút deterritorializációként arcosítja a testet. Ez ellentéte annak a folyamatnak, amelyet Deleuze Francis Baconnál az arc dekonstruálásaként ír le, ahol is a test/fej lényegében aporetizálja az alakot. A *Zidane: egy 21. századi portré* című filmben a test facializálódik; ami ebben az esetben annyit tesz: egyéniesül. A futballista tagjainak közelije olyan arccá válnak, amelyeknek akcióközele, intimizáló, túlnagyított képei az egyéniség autografikus indexeivé alakulnak. Friedrich Schiller nagyhatású kellemelemzésének (A kellemről és a méltóságról) szimpatikus-önkéntelen fogalma vezérfonalául szolgálhat annak megértéséhez, mit jelentnek a jelleg/jellem/egyéni/entitás (Deleuze) esztétikára vonatkoztatható kategóriái a „szinguláris”-„individuális” szempontjából. A filmben Zidane döntéseinek, elszalasztott lehetőségeinek, sikerének, sorsának, testének teljes egyéniesülését látjuk, hiszen rá vagyunk kényszerítve arra, hogy minden teljes plánban mutatott boka-mozgásban is egy felcserélhetetlen autonóm fenomént lássunk, egy magában teljes entitást, amely a 'miként'-ben felbukkanó egyéni záloga. A szinguláris esztétikai átszűrődése mellett a decíziós helyzetbe kényszerített, akción és cselekvésen alapuló jellem-fogalom (Arisztotelész), az akcióban (futball) megnyíló karakter és identitás (Harold Rosenberg) Zidane etikai értelemben vett egyéniségét is felrajzolják. A csapatban lévő egyéniségen túl, amelynek a mű lírai elemzője, a sztár-sportoló, a zseni alakja is fontos. Az arc ekkor (mint Barthes air-je) a *je ne sais quoi*-hagyomány újabb pontja. A csodálnivaló, légies zseni (Michael 'Air' Jordan, Roger Federer), aki sporttörténeti egyedülállóságával újabb feladatot ad a szinguláris akár művészetfilozófiai megértésének is. A Zidane-filmet illet szempontból is elemezném, különösen a profetikus, mitikus, önbeteljesítő zárása okán.

∞

HITES SÁNDOR (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest):

A csere és a pénz szingularitása, avagy miként lehet egyáltalán bármit bármivel összehasonlítani? (plenáris 1)

A pénzt a modernitásban szokás afféle egyetemes egyenértéknek tekinteni, amely lehetővé teszi, hogy a különböző árucikkeknek a tisztán barter-gazdaságokban (ha létezett valaha ilyesmi) még bonyolultnak számító cseréje könnyen és hatékonyan bonyolódjék le. Eszerint a pénz semleges vagy áttetsző médium, amely olyan problémát old meg, nevezetesen a különmemű értékek összehasonlítását és egyeztetését, amely minden cserére alapuló interakcióban megjelenik, így az irodalmi szövegek előállításának és használatának esetében is. Előadásomban a következő jelenségekkel és folyamatokkal foglalkozom: milyen viszonyba állítható a 19. században a nemzeti filológiák és a nemzeti valuták létrejötte (pl. egyaránt megkísérelték az idegen eredetű elemek kiszűrését, mind az irodalmi minták közül, mind a pénzforgalomban); milyen irodalmi és pénzügyi formák jöttek létre az immár különmeműnek érzett nemzetek összemérhetőségére (pl. a *gold standard* fokozatos európai elterjedése a napóleoni háborúk után); milyen rokon kísérletek említhetők a nemzetek fölötti vagy egyetemes nézőpont megalkotására (pl. az 1870-es évek törekvései a „világpénz” létrehozására, illetve a rendszeres irodalomtörténeti komparatiztika kezdetei ugyanakkor).

∞

KANTÁR BALÁZS, doktorandusz (Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem):
Toldi az illusztrációk sokféleségében (2A szekció)

Előadásomban a szépirodalmi szöveg és művészi illusztrációjának viszonyát kívánom vizsgálni a befogadóra gyakorolt hatás szempontjából konkrét példákon. Arany János Toldija más művekhez képest viszonylag sok illusztrált kiadást ért meg. Kass János, Jankovics Marcell, Vojnich Erzsébet, Jenkovszky Iván illusztrációi igen különbözőek, mégis azt feltételezem, hogy az általuk prezentált sokszínűségben megragadható a Toldinak mint műnek, és Toldinak, mint a főszereplőnek a szingularitása. A különböző illusztrált kiadványok összehasonlításával és a bennük működő interreferenciális viszonyok leírásával nem csak egy újabb szöveg-kép kutatás valósul meg, hanem a szöveghez kapcsolódó új olvasatok születnek, próbára tesszük az illusztrációk jelentésalkotó és formáló képességét.

A megvalósuló összehasonlító elemzésekben a komparatív irodalomtudomány módszereit kísérem meg alkalmazni, ugyanakkor a vizsgálódás nem nélkülözi az irodalomtanítás módszertanának nézőpontját. Kísérletet teszek jellemezni a különböző Toldikat az alapján, hogy mennyire képesek aktív módon bekapcsolódni az irodalomoktatási folyamatba – melyik kiadás tud leginkább interakcióba lépni az iskoláskorú gyermekkel. Egy ilyen vizsgálat létjogosultsága abból ered, hogy a Toldi a kötelező tananyag része a szlovákiai magyar általános iskolások számára (is), és több okból is hasznos lenne ennek a terjedelmes műnek az oktatásába bekapcsolni a hozzá készült illusztrációkat.

∞

KOVÁCS FERENC DÁVID, doktorandusz (Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest):
Véletlenszerűség az irodalomban, avagy a Mona Lisa effektus (1B szekció)

A szingularitás mint kifejezés a különböző szaktudományokban meglehetősen eltérő jelentéssel bír. Előadásomban a technológiai szingularitás irodalmi megjelenésével kívánok foglalkozni, a téma természetéből kifolyólag elsősorban a tudományos-fantasztikus irodalom keretein belül. Technológiai szingularitásnak (röviden szingularitás vagy különösség) nevezzük a tudományos-fantasztikus irodalomban és a jövőkutatásban azt a lehetséges jövőbeli eseményt, amikor az emberfeletti intelligencia megjelenése miatt a technológiai fejlődés és a társadalmi változások felgyorsulnak, olyan módon és sebességgel változtatva meg a környezetet, amit a szingularitás előtt élők képtelenek felfogni vagy megbízhatóan megjósolni. Stanislav Ulam Neumann Jánosra hivatkozva kijelenti: „Az egyik beszélgetésünk a folyamatosan gyorsuló technológiai fejlődés körül forgott, ami lehetőséget adna egy szingularitásra a történelemben, amely után az ember története, ahogy jelenleg ismerjük, nem folytatódhatna.” Példaként és referenciapontként a lengyel szerző, Stanislav Lem *Kiberiáda* című novellagyűjteményére, illetőleg Philip K. Dick munkásságára kívánok összpontosítani.

A fenti két szerző munkáságán keresztül kívánom bemutatni, hogy a természettudományok szingularitásfogalma hogyan is képeződhet le az irodalmi megjelenítés szintjén. Ehhez kapcsolódóan továbbá a véletlen, mint irodalmi eszköz, irodalmi stratégia kérdését vizsgálom Raymond Queneau munkásságától kezdődően a magyar és nemzetközi neoavantgarde kísérleti, számítógépes irodalmi megnyilvánulásaival bezárólag.

Előadásom befejező részében (részben Dick munkásságához kapcsolódva) az irodalmi szingularitás, a neurológia, a kognitív idegtudományok illetve a pszichopatológia összefüggéseit kívánom vizsgálni.

∞

LADÁNYI ISTVÁN (Pannon Egyetem, Veszprém):

Az „új” paradoxona: avantgárd önmeghatározások; az Új Symposion délszláv, magyar és világirodalmi tájékozódásai (1B szekció)

Az újvidéki *Új Symposion* nevében lévő „új” jelző elsődleges jelentését elődje, az *Ifjúság* hetilap *Symposion* című melléklete vonatkozásában kapta. A régi „symposion” jelentés új formában való továbbvitele mellett a folyóirat önálló működése során, az időbeli és még inkább az ehhez

hozzáadódó térbeli távolságokkal ez a jelentés egyre inkább háttérbe szorul. Az „új” a modernizmus, az avantgárd és a neoavantgárd jelentéseihez kapcsolja a folyóiratot, ezt közvetíti nemcsak a tartalomjegyzéke, hanem a folyóirat vizuális arculata, a saját belső terében és a szerkesztők számára hozzáférhető külső terekben megvalósított önreprezentációs aktusok. Ezzel azonban a folyóirat szükségszerűen egy nagy hagyományú mintázatot kelt életre. Az „új” önreprezentációi folyamatosan artikulálják, létesítik a „régit”, az elhatárolódás tárgyát, elsősorban a vajdasági magyar irodalomban, de az egyetemes magyar irodalom vonatkozásában is. Emellett az *Új Symposion* újdonságának leválaszthatatlanul része a nemzetközi, a délszláv és a magyar avantgárd hagyományokhoz való kapcsolódás is, valamint a közvetlenül és délszláv közvetítéssel befogadott európai neoavantgárd tendenciák elsajátítása és saját terében való megjelenítése. Az „új” jelentés ekképp a Symposion-mozgalom esetében is magában hordozza a benne eleve meglévő paradoxont: az újjal egyszerre identifikált régi láthatóvá tételét és konzerválását.

∞

LAKATOS ISTVÁN, MA-hallgató (Pannon Egyetem, Veszprém):

A halandóság poétikája (5A szekció)

A két világháború között megjelenő regények egész sora azzal az igénnyel lépett fel, hogy képes az elbeszélő nyelv által valamiképp birtokba venni azt a rejtélyes megfoghatatlant, amit időként szokás emlegetni. A vizsgálódás – mely a modern regény olyan meghatározó darabjaira támaszkodik, mint a *Varázshegy*, az *Eltűnt idő nyomában*, vagy a *Mrs. Dalloway* – kiinduló kérdése e szövegek ama közös vonására irányul, mely figyelembe véve az időhöz való viszonyuk egyediségét, mégis lehetővé tenné – persze némi általánosítás révén – a könnyebb behatárolásukat.

Ilyen közös nevezőként a nosztalgia mutatkozik a legmegfelelőbbnek, mely jelen interpretációban nemcsak mint hangulat, érzés, állapot stb., de mint beszédmód, sajátos hangvétel jelenik meg, ami egyben az ember időképét állítja kihívások elé és a cselekményszöveget is befolyásolja, vagyis nagyban hat a mű azon két fő aspektusára (tér-idő), melyet Bahtyin kronotoposznak nevez.

A nosztalgikus beszédmódra irányuló kérdés pedig, maga a kifejezés etimológiája – mint e beszédmóddal operáló művek emlékezete – már fényt deríthet az irodalomtörténeti gyökerekre. Az, hogy a szó e beszédmód eredetét az *Odüsszeiában* jelöli ki, lehetőséget ad a két műfaj, az eposzi és a regényes időkép összehasonlító vizsgálatára. Mikor tudatosul az idő az ember számára konstrukcióként, hogyan válik a nyelv írott történetek által megalkothatóvá, egyszóval narratívává?

Értelmezésem e kérdés megválaszolására tesz kísérletet, olyan mitikus pretextusok mentén, melyek nem-azonos visszatérésükben, paratextusokként fedik fel - az írásbeliség történetalkotásra gyakorolt hatásáról tanúskodva - a test és a nyelv viszonyának gyökeres átalakulását olyan primordiális tapasztalatok, mint a táplálkozás vagy a légzés és az elbeszélés kapcsolatában. Ez utóbbiak felfedik, hogy miként szűnik meg az istenek, múzsák hatalma az életút és cselekményszöveg felett, valamint hogy miként veszi birtokba a történetalkotást és saját véges idejét a halandó ember.

∞

LAKNER LAJOS (Déri Múzeum, Debrecen):

Eredeti és/vagy másolat (4B szekció)

A múzeumok úgy hiszik, hogy kiállításaik hatása megkérdőjelezhetetlen és időtlen, mert eredeti tárgyakat mutatnak be, nem pedig azok másolatait. A muzeológusok sokféleképp igyekeznek e véleményüket alátámasztani, leginkább Walter Benjamin aura fogalmára hivatkoznak. Eszerint az aurával rendelkező alkotások 1. egyediek, vagyis ismételhetetlenek, 2. unikálisak, vagyis valamilyen módon különlegesek, újítóak és végül 3. a történetiséget hordozzák magukban, vagyis képesek fölidézni a kort, amikor létrehozták, megalkották őket. A muzeológusok hite szerint ez olyan megszólító erővel ruhazza föl e tárgyakat, melyekkel a kópiák soha nem rendelkezhetnek.

Ugyanakkor egyre gyakrabban találkozhatunk olyan kiállításokkal is, melyeken a másolat ugyanolyan joggal van jelen mint az eredeti. Ráadásul a másolatokból álló kiállítások néha sokkal több látogatót vonzanak, mint az eredeti tárgyakat fölvonultatók. Amikor Weimar Európa Kulturális

Fővárosa volt, fölépítették Goethe házának hasonmását, melyet többet tekintettek meg, mint az eredetét. A program katalógusának a szerzői pedig bizonyos értelemben az eredeti fölé is helyezték a másolatot: „A metaforák használatának korában a másolatnak élesebbé kell tennie a szemet a valóság-tapasztalatra és az eredeti minőségre.”

Az előadás azt vizsgálja van-e különbség az eredeti tárgy és a másolat hatása között. Választ keres arra is, hogy a másolat mára állandó percepció keretté vált-e, ahogyan azt Jean Baudrillard gondolta. S vajon valóban egyre nehezebb megkülönböztetni egymástól a valósat a képzeletbelitől, a realitást a vágyottól? S hogyan vélekedünk azokról a látogatókról, akik a Titanic c. utazó-kiállításon úszó jégdarabot jéghegyként tapasztaltak meg?

∞

LENGYEL VALÉRIA (Lipcsei Egyetem):

A tulajdonnév jelentései az ekfrázisban: Tolnai Ottó Metka és John Ashbery Self-Portrait in a Convex Mirror (5A szekció)

Az előadásomban arra keresem a választ, hogy miként befolyásolja Tolnai és Ashbery verseinek értelmét az egyedi dologra vagy személyre történő hivatkozás. Másrészt kiemelt szöveghelyek elemzésével azt vizsgálom meg, hogyan változik a tulajdonnevek értelme a versek interpretációja nyomán.

A *Metka* és a *Self-Portrait in a Convex Mirror* című versek kiindulópontja egy-egy festmény leírása. Ashbery verse már a címében szereplő tulajdonnévvel megnevezi a műalkotást. A Tolnai-vers kiemelt paratextusában egy idegen szó, egy női keresztnév szerepel, amelyről kideríthető, hogy a festőnő keresztnéve. Bár a *Metka*-ban nem szerepel a festmény címe, az első pár sor alapján mégis azonosítható a műalkotás. Felmerül a kérdés, miként befolyásolja e fikcionális szövegek jelentését az a tény, hogy mindkettő olyan dologra hivatkozik, amely materialitása okán a szövegen kívüli nem-fikcionális világ egyedi létezője. S vajon megváltoztatja-e a versek értelmét az a tény, ha az olvasó tudja, hogy ezek nem kitalált nevek, mert felismeri a festményeket, vagy rákeres a nevükre egy internetes keresőprogramon?

A két verset összehasonlítva megállapítható, hogy eltérően viszonyulnak az adott festmény szingularitásához. Míg az Ashbery-vers több információt is közöl a festményről, mintha – legalábbis kezdetben – egy alaposra törekvő leírással róná le tiszteletét az eredeti előtt, addig Tolnainál nemcsak a műalkotás címe hiányzik, hanem a festő vezetékneve is eltér a helyes írásmódtól, mintha itt más lenne az eredeti jelentősége, s másképp alakulna a realitáshoz való viszony. Mind az eredeti tárgyhoz való viszonyulásból, mind a nevek elírásából, – amely a Tolnai-versben más tulajdonneveknél, pl. Lévi-Straussnál is előfordul –, az egyes szám első személyű lírai önprezentációra is lehet következtetéseket levonni.

∞

LŐRINCZ CSONGOR (Humboldt Egyetem, Berlin):

A tanúságtétel szingularitása (2A szekció)

Már intuitív síkon is összekapcsoljuk a tanúskodást az egyediséggel, mind a tanú nem cserélhető, nem beváltható létének, mind a tanúsított szingularitásának (általánossággal szemben tanúsított ellenállásának) értelmében. A tanúságtétellel foglalkozó szakirodalom erőteljesen érvel a testimonium egyedisége mellett. Az előadás a tanúságtétel (több értelemben vett) döntésének komplexumát állítja előtérbe (mely mozzanatról mintha kevesebb szó esne az egyre terjedelmesebb szakirodalomban), összekapcsolva a tanúság létmódját az adomány kérdésével, így remélvén pregnansabban kidomborítani a tanúskodás egyediségvonásait mint példaszerűséget.

∞

MILIÁN ORSOLYA (Szegedi Tudományegyetem):

Remedializáció és mediális vetélkedés az ekphrasziszokban (plenáris 2)

Az *ut pictura poesis*-elv, illetve a paragoné történeti hagyományainak tanulmányozása során elméleti előfeltevésemmé vált, hogy ha egy műalkotás több médium jeleire, kódjaira és konvencióira épül, akkor ezek egymás közti viszonya általában nem kiegyenlített, hanem hierarchikus rendet alkot, amelyben az egyik médium uralkodik a másik fölött, vagy legalábbis erre törekszik. A vizuális műalkotásokat újrahasznosító, verbalizáló ekphrasziszokban így a kép(ek) és a szavak közti viszony sosem semleges.

Tervezett előadásomban az ekphrasziszokat mint remedializációs technikákat veszem szemügyre. Bolter és Grusin remedializációval kapcsolatos nézeteit, valamint W. J. T. Mitchell kritikai ikonológiáját hozva mozgásba, az ekphrasziszok esetében óhatatlanul felbukkanó, a verbális és a vizuális közti médiumkonkurrencia alapvető jellegzetességeinek feltárása a célom. Ebben az elméleti keretben elemzem William Carlos Williams *The Parable of the Blind* és Gisbert Kranz *Der Blindensturz* című költeményeit, amelyek Id. Pieter Brueghel *Vakok* című (*Vak vezet világtalant* címváltozatú) festményét hasznosítják újra. [Bár Williams verse több magyar fordítással is rendelkezik, az elsősorban irodalomtörténészként számon tartott Kranz verse Magyarországon az eredeti verzió mellett mindössze angolul, Siglind Bruhn fordításában férhető hozzá.]

Mint az közismert, az amerikai, modernista Williams egy teljes ekphraszisz-ciklust szentelt Brueghel festményeinek: az említett költemény is a *Brueghel-versek* egyik műtárgyleírása. Kranz egyedi *Vakok*-átköltése viszont nemcsak Williams verseivel, hanem az ekphraszisz egyéb kanonikus példáival összevetve is rendkívüli, amennyiben nem pusztán szó szoros értelmében vett műtárgyleírás, hanem egyben a festmény kompozícióját, vizualitását „tükröző” képvers (kalligram) is. Feltevésem szerint a két vers esetében eltérő remedializációs eljárások működnek, és a kép/szöveg-viszony „harca” is különbözőképpen nyilvánul meg – ezeket szeretném a két szöveg összehasonlító, szoros olvasásával megfigyelni és feltárni.

Célom kimutatni, hogy Williams bizonyos értelemben hagyományosnak mondható ekphrasziszával szemben Kranz kalligram-ekphraszisz ötvözete olyan kettős szerveződést léptet életbe, amelyet bizonyos mértékig az ekphraszisz utópiájának megvalósulásaként foghatunk fel (ti. hogy a szavak vizuális ábrázolássá állnak össze). Másrészt a verbalitás/vizualitás összeütközési terepeként számon tartott, a verbalitást egyértelműen domináns szerepbe helyező ekphrasziszot, ha nem is a békés egymásmellettiesség, de az *egyenlő* felek küzdelmének terepévé alakítja át.

∞

NÉMETH ZOLTÁN (Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem):

A posztmodern Közép-Európája, Közép-Európa posztmodernjei (2B szekció)

Az előadás célja a "posztmodern" fogalmának összehasonlító vizsgálata egyes közép-európai irodalmakban, illetve a régió néhány posztmodern-konceptiójának összevetése. A térség minden irodalmában megkerülhetetlen irodalomtörténeti kifejezésről van szó, amely viták, értelmezések, hatalmi játszmák keresztútjába került. A vizsgálat főként a cseh, szlovák és magyar irodalom vonatkozásaira koncentrál, de kitekint az egyéb közép-európai irodalmakban (pl. lengyel, német, osztrák, szerb, bolgár) megjelenő posztmodern-felfogásokra, szövegekre. Az értelmezés célja egyrészt a posztmodern prózafordulatok összehasonlító vizsgálata, másrészt a posztmodernként megjelenő szövegek jellegzetes vonásainak feltérképezése a szakirodalmi vonatkozások által, harmadrészt az egymást értelmező posztmodern szövegek egymást értelmező viszonyainak bemutatása.

∞

PÁL KATALIN, doktorandusz (Szegedi Tudományegyetem):

Egy Szókratész-portré (5B szekció)

A történeti Szókratész rejtélyes alakját Arisztophanész, Platón és Xenophón irodalmi forrásai alapján általában véve rútként jellemzik. Legkorábbi fennmaradt portréja (Szókratész mellszobra, A típus, i. e.

380 körül, Nápoly, Museo Nazionale, G. 1126. sz.), amelynek görög eredetije i. e. 380 körül, néhány évtizeddel a filozófus halála után készülhetett, feltételezhetően az irodalmi források hatására Szókratészt szatírhoz hasonló vonásokkal ábrázolja. Előadásomban Xenophón és Platón művészetelméleti fejtegetéseit és a portréművészet fejleményeit szem előtt tartva a Szókratész-szobortörredék portrészerezését vizsgálom. Olyan kérdésekre keresném a választ, minthogy mennyiben tekinthető a ránk maradt Szókratész-fej portrénak? Beszélhetünk-e természetűségről, hasonlóságról e rejtélyes filozófusfej láttán, hiszen az posztumusz készült, így biztosan nem az élőről mintázták? Vajon a szokatlan, történeti személyek portréira nem jellemző rútsága, szatírhoz hasonló volta egyéníti a filozófus arcát? Esetleg a néző irodalmi Szókratész-portréinak ismerete, ehhez való hasonlatossága teszi alakját felismerhetővé?

Hans-Georg Gadamer 1988-as, *Plato als Porträtist* című előadásában, amelyet egy Platón-mellszobor érkezése alkalmából tartott meg – és amelyet Hegel rövid, a filozófust ábrázoló portréja alá írt gondolatai inspiráltak („Unsere Kenntnis soll Erkenntnis werden. Wer mich kennt, wird mich hier erkennen.”) –, arra a következtetésre jut, hogy Platón ismerete (amelyhez Szókratész Platón-portréjának ismerete vezet el) teszi lehetővé, hogy a Platón-fejet nézve felismerjük őt. Ha elfogadjuk módszerét, akkor az elemzett szobortörredék filozófusfeje Platón és Xenophón Szókratész-portréinak ismerete segítségével válik felismerhetővé.

∞

PAP TIBOR (Belgrádi Egyetem):

Tájak, városok, emberek: három kisebbségi „város-szerző” identitáskonstrukciói (3B szekció)

Az előadás azt kívánja körbejárni, hogy a kisebbségi szempontú narrációk milyen eltérő identitás- és elbeszélés-struktúrákat hoznak létre Milosevics Péter, Herta Müller és Végel László városregényeiben. Az is terítékre kerül, hogy a kibocsájtó irodalom kontextusa és regények szövegvilágát meghatározó magyar, román és szerb környezet/közeg, mint a művek megalkotásának pillanatában meglévő szemantikai bázis (mint rendszerelméleti kulcsfogalom), mennyiben van hatással a művek szövegstruktúrájára. Szentendre, Temesvár és Újvidék egy-egy történelmi pillanatban (a rendszerváltáskor, a diktatúra végén, a felszabadulás idején) megragadott időviszonyai mennyiben vannak rászorulva a velük kapcsolatban a művek megszületése idején elérhető, a nyilvánosságot éppen alakító tudásstruktúrákkal. Azok hogyan illeszkednek/illeszkednek-e a kor ideológia(kritika)i diskurzusaihoz? Azt is szeretné bemutatni, hogy az egyes irodalmi horizontok a maguk kisebbség/többség megkülönböztetéseivel hogyan határozzák meg a szövegek önreflexióinak a lehetőségeit/kényszereit. Az előadás egy rendszer elvű tudományos kiindulási alapról próbálja meg feltérképezni a három „városélelmű” kapcsán azokat a szövegekben tetten érhető kontingencia-elemeket, amelyek a peremlét éppen megragadott határhelyzeteiben a hasonlóságok és az eltérések játékaival a műveket élte keltik és tágabb, ún. közép-/dél-kelet—európai irodalmi és társadalmi kontextusba helyezik. Arra is keresi a választ, hogy ezeknek a vizsgált európai tájegységen belül időben kicsit eltolódva megjelenő párhuzamos társadalomtörténelmi struktúráknak az irodalmi megjelenései mennyiben segítik az egyes nemzetek és az egyes médiumok (mindhárom szerző szövegeinek léteznek színpadi adaptációi) közötti átjárást...

∞

PÁPAY SZANDRA, doktorandusz (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba):

Önisméltés és hagyományreprodukció Parti Nagy Lajos Grafítnesz című kötetében (2B szekció)

A posztmodern korszak hagyományértelmezési paradoxonja, ami többek között a hagyományhoz való kettős – azt folytató, és attól elhatárolódó – viszonyban érhető tetten, a Parti Nagy-féle költészet pozícionálhatóságát is kérdésessé teszi.

Parti Nagy *Grafítnesz* című kötete régi és új versekből épül fel, s a korábbi alkotások jelenbe integrálásának poétikai problémáira reflektálva, több helyen változtatásokkal is él a költő. Egy lehetséges korszakváltás problémáját tematizálja a kötet egyrészt a 2000-hez közeli kiadási dátummal, valamint e dátum személyes vonatkozásaival is – melyet a gyűjtemény egyes versei is megjelenítenek. A 2003-ban ötvenéves Parti Nagy Lajos az *önmagával számot vető költő*

beszédpozícióját felvéve, ironikusan reflektál e pozíció megalkothatóságának lehetőségeire. Kérdés tárgyává téve azt, hogy beszélhetünk-e még *újról, régiről, hasonlóról és különbözőről* egy olyan poétika keretein belül, melynek célja e kategóriák egybemosása lesz.

Már a kötet szerkesztésben is tudatosnak tűnik e két tendencia, amit a régi és az új versek egybeszerkesztésének szándéka jelez: a vissza-visszatérő szövegeket megszakító újabb alkotások a körkörösségben való előrehaladás igényét és annak paradoxonjait realizálják. Így a linearitás és ciklikusság variációinak ütköztetése a vers- és kötet szerkesztésben, motivikusan és tematikusan egyaránt hangsúlyossá válik.

A posztmodern poétika játékkényszerén túl a (szerzői) szubjektum megalkothatóságának lehetőségei is felsejlenek a versekben, így a hagyomány folytathatóságának, illetve az attól való tudatos elkülönülésnek, hasonlónak és egyedinek a játéka nemcsak poétikai, hanem egzisztenciális dimenzióit is megnyitja a versértelmezésnek.

∞

PINTÉR VIKTÓRIA, MA-hallgató (Pannon Egyetem, Veszprém):

Az idegenség szövegei: kánon-és identitás-problémák Mészöly Miklós és Albert Camus műveiben (3A szekció)

Kutatásomban a kánon és identitás kérdésének összefüggései mentén „olvasom össze” Mészöly Miklós és Albert Camus műveit - a *Saulust* állítva a középpontba. A dolgozat a szövegekben különböző módokon jelenlévő kánonproblémákra koncentrálok, amelyek az egyéni identitás és a közösség oszcillációja mentén vetnek fel kérdéseket és lépnek párbeszédbe a kánon fogalmával. A hagyomány közösségi, egyéni identitást meghatározó entitásként, az elsajátíthatóság okán formát ölt, így az imagináció felé tolódik el. Az időbeli távlat ugyanis képesíti az átélhetőt, amely ezáltal felismerhetővé válik és azonosulásra, részvételre készítet. A hagyományozódási mechanizmus horizontja folyamatosan tágul. A térben és időben szükségszerűen távolodó mozgás ezáltal feléleszti a mnemotechnikai apparátust, mely paradox módon folyamatosan magán kell, hogy viselje azt a távolságot, amit közelíteni próbál. „Én vagyok a te atyáidnak Istene, Ábrahámnak Istene, és Izsáknak Istene, és Jákobnak Istene” (ApCsel7:32). A vizsgált művek próbálják kibillenteni a kánon által meghatározott bináris adaptációt és a hagyománytörténet ok-okozati szerveződését. A máságnak, az idegenségnek produktív változatait jelenítik meg ezek a szövegek, amelyek így nem egy meghaladó igazságfogalom felé vezetnek minket, hanem egy újraértelmezést ösztökélő másik, de nem lezárt igazságalternatívát nyújtnak.

∞

S. HORVÁTH GÉZA (Pannon Egyetem, Veszprém):

A szingularitás a történeti poétika horizontján: Rabelais-től Rableais-ig (1A szekció)

Az összehasonlító irodalomtudomány egyik fundamentumaként elismert történeti poétika képviselője Alekszandr Veszeloovszkij a 19. század második felében markáns választ fogalmazott meg a konferencia témafölvételére. Veszeloovszkij egyfelől a kölcsönzésre, átvételre építő mitológiai iskola hagyományával szemben hangsúlyozza annak lehetőségét, hogy az eltérő kulturális közegben hasonló szimbolikus formák („formulák, motívumok”) jöhetnek létre, ami alapot adhat az eltérő „szingularitások” genetikusan szempontról való összetételére. Veszeloovszkij ugyanakkor a személyes alkotás és a közösségi alkotás határait kijelölve igyekezett elválasztani az egyedi jelentést hordozó elbeszélői formát (a szüzsét) a motívumtól (ismétlődő elemtől). Utóbbi amellett, hogy formulaként, sémaként hordoz ismétlődő elemet, nyilvánvalóan az adott nemzeti nyelvben gyökerezik, s mint ilyen megismételhetetlen szemantikai alapegysége a szüzsének. Kevésbé ismert, hogy Veszeloovszkij egyben az első orosz nyelvű Rabelais-monográfia szerzője, elképzelése sokban különbözik Bahtyinétól. A két Rabelais-könyv egyik alapvető eltérése, hogy míg Veszeloovszkij a személyes szerzőség felől közelít Rabelais művéhez, Bahtyin sokkal inkább a középkori műfajok és a népi groteszk jelentőségét hangsúlyozza. Az előadásban a veszeloovszkiji Rableais-től a bahtyini Rabelais-ig vezető utat igyekszünk felvázolni, kitérve azokra a vitákra, amelyek az 1910-es és 20-as években

jellemezték Rabelais francia és német fogadtatását és interpretációját, különösképp Leo Spitzer értelmezésére, melyet orosz nyelven először 1928-ban jelentetett meg Zsirmunskij.

∞

SOHÁR ANIKÓ (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba):

Egy szinguláris szerző: Sheri Tepper (2B szekció)

Sheri S. Tepper amerikai író első felnőtteknek szánt regényét ötvenkét évesen, 1983-ban írta, azóta különböző neveken 48 regényt publikált, harmincötöt sf (aminek feloldása esetében egészen biztosan *speculative fiction*), a többi horror és krimi műfajokban, a legutolsót idén októberben, ami mellel tizenegy korábbi történet szála szövi össze és tovább. Bírálói leggyakrabban ökofeministának szokták bélyegezni, s valóban mind a környezetvédelem, mind a gender-kérdések hangsúlyosan jelen vannak írásaiban, a rá aggatott címke mégis félrevezető. Teppert témaválasztása és ábrázolásmódja folytán a bestsellergyártó gépezet sosem fogja fölörölni, holott páratlan tehetséggel teremt másodlagos világokat, gyarlóságukban is kedvelhető, bizarr szereplőket, abszurd helyzeteket. Kérdésközlése – a sugallt válaszlehetőségekről már nem beszélve – mindig súlyos erkölcsi problémákat feszegetnek (például, hogy mi teszi az embert emberré), evidenciáknak hitt társadalmi konszenzusok újragondolására, állásfoglalásra készítve az olvasókat. Ennek következtében fogadtatása is erősen megoszlik: van egy (amerikai méretekben) kicsiny, ám annál lelkesebb rajongótábora, ám sokan nem szeretik. A mérvadóknak számító *Locus* magazin az sf műfaj legegységesebb szerzői közé sorolja.

Tepper élvezetesen, egyéni stílusban alkot, s bár első pillantásra úgy tűnhet, ismétli önmagát, hiszen a megválaszolható kérdések, az őt foglalkoztató problémák nem sokat változtak regényírói pályafutása elkezdése óta, képes a megújulásra, más szempontok, eltérő megközelítések sokszor meglepő, mégis hiteles bemutatására, jóllehet tényleg vannak gyengébben sikerült regényei, amelyekben az erős morális főlháborodás túl nagy teret kap – az esztétikai kivitelezés rovására.

A konferencián Tepper életművét szeretném ismertetni három, visszatérő, sokféleképpen ábrázolt téma köré csoportosítva: hogyan határozható meg az ember, milyen kellene legyen a nemek viszonya, illetve miként viszonyul az ember a környezetéhez.

∞

SOMOGYI GYULA (Miskolci Egyetem):

Adaptációelméleti apóriák Süskind és Tykwer Parfümjének tükrében (5B szekció)

Az előadásom arra tesz kísérletet, hogy konferencia témáját, a szingularitást a médiumok egymásra való lefordíthatatlanságának és interakcióinak tükrében vegye szemügyre. Az adaptációelméletek nagyon sok esetben indulnak ki abból a premisszából, hogy az irodalom és a film médiumai alapvetően összemérhetetlenek, még annak ellenére is, hogy mindkét művészi kifejezési forma sokat merített a másiktól közös történetük során. Ettől függetlenül mind kritikusokként, mind pusztán befogadókként hálásak lehetünk azért, hogy ez az elméleti kiindulópont a legtöbb filmrendező nemhogy megbénította volna, hanem sokkal inkább megerősítette, így történt ez például Patrick Süskind *A parfüm: Egy gyilkos története* (1985) című regényének Tom Tykwer rendezésében 2006-ban készült adaptációja esetében is. Az intermediális kérdezmódról érzékeny előadás második része pedig azt veszi szemügyre, hogy milyen hatásokat és bonyodalmasokat eredményez az, ha mind az irodalmi szöveg, mind a mozgókép egy olyan motívumot (szagokat, illatokat) tesz meg érdeklődésének középpontjává, amely mindkét médium által csak komoly erőfeszítések árán reprezentálható, és amelynek érzékelésében, befogadásában nem elsősorban az elme, hanem a *test* vesz részt.

∞

SZABÓ ANNA, doktorandusz (Debreceni Egyetem):

A „szinguláris” kizökentettség Virginia Woolf prózájában (4B szekció)

Az összehasonlítás gesztusa elvitathatatlan fontosságú minden életmű értelmezésénél – ez különösen igaz a modernistákra, hiszen művészetük egy paradigmaváltás határmezsgyéjén

bontakozott ki – a kapitalizmus és az árufetisizmus nyomán kialakuló „elaurátlanodás” és a szubsztanciák, a dolgok fizikai jelenlétének elvesztése ellen küzdöttek, és talán a modernista írók voltak az utolsók, akik még megpróbálták visszalopni az aurát az árufetisizmus absztrakt világába. Ezt a törekvést kiválóan szemlélteti Virginia Woolf írásművészete, például a *Solid Objects (Szilárd Tárgyak)* című novellája, melyben a főhős meghibásodott, használaton kívül került árucikkeket és használati tárgyakat investál aurával és kezd el gyűjteni. Paradox módon, bár az aura jelentésénél fogva egyedi, eredeti, autentikus, tehát szinguláris dologra utal, ennek ellenére dialektikus fogalom – a dolgoknak egy mindenkor meghaladott fizikai jelenlétére utal, amely azonban az egykori jelenben a gondolkodó elme absztraktálása, az emberek és a dolgok jelentéssel, használati értékkel való felruházása miatt nem érhető el; mindig csak múltként kereshető vissza. Woolf műveiben a dolgok aurája – az emberek és a dolgok valódisága, jelenléte csak múltként, üledékként jelenik meg – gyakran funkcionális jelenükkel párhuzamosan, egy közös esztétikus képben. Woolfnál és a Bloomsbury kör művészeinél az aura már csak azért sem kapcsolható az „Egy,” a szinguláris mítoszához, mert az mindig alany és tárgy összeolvadásakor jön létre. A woolfi esztétikus kép (*image*) azonban nem pusztán esztétikai kompozíció, erősen fizikai, affektus jellege van – tehát nem reprezentatív egybeolvadás, hanem a dolgok valódi egymásba alakulása. Tehát, bár az „egyedi” központi szerepet játszik Woolfnál, ez nem rögzített ontológiai, hanem fenomenológiai kategória – az egyévválás jelensége.

∞

SZABÓ ESZTER, doktorandusz (Szegedi Tudományegyetem):

A Tigris és hiéna első színrevitele és a rivalizáló nemzetépítési stratégiák Petőfi körül az 1880-as években (3B szekció)

A kiegyezés utáni kolozsvári sajtóban felerősödnek a lokalitást a nemzeti elé helyező diskurzusok: a kétközpontú kultúrafelfogás következtében a különböző erdélyi intézmények – mint a Kolozsvári Nemzeti Színház, az Erdélyi Múzeum, a Ferenc József Tudományegyetem vagy éppen a Kemény Zsigmond Társaság – öndefiníciójában számos alkalommal megjelenik a fővárossal való összehasonlítás gesztusa, a kettős önmeghatározást még látványosabbá teszik a valamilyen módon Erdélyhez kötődő neves személyek kisajátítási stratégiái. Petőfi Sándor is beleíródik ebbe a sajátos beszédmódba. 1883-ban Kolozsváron elsőként viszik színre *Tigris és hiéna* című drámáját E. Kovács Gyula rendezésében. A kerekévfordulós ünnepléssorozatot a premier teszi kiemelkedővé, míg egy 1878-as kolozsvári szoboravatási ünnepély retorikája a Kolozsvár–Budapest összehasonlítás mentén képződik meg, a *Tigris és hiéna*, Petőfi „eddig sehol sem adott drámája” – ahogy a színlap hirdeti – színrevitele az egyediségét hangsúlyozza. A rendelkezésre álló levéltári forrásokra és sajtóanyagra támaszkodva azt kívánom megnézni, hogy a rendszerint rivalizáló diskurzusokkal jellemezhető közegben az egyedinek számító, egyaránt irodalmi és színházi ünnepély milyen beszédmódokat hív elő a színházban - hogyan erősíti meg saját pozícióját az intézmény, hogyan definiálja az egyediséget az előadáshoz kapcsolódó reklámstratégiák és elbeszélések által – és a helyi sajtóban, amely a lokális/regionális identitás konstruálásra használja fel az alkalmat, mely így ennek a regionalitásnak a kifejezőjévé válik.

∞

SZÁVAI DOROTTYA (Pannon Egyetem, Veszprém):

Komparativitás és szingularitás határán: a kortárs magyar elégjáról (4A szekció)

Az utóbbi évtizedek kortárs magyar költészetében jellegzetes tendenciának tűnik az elégikus beszédmód feltűnése, az ironikus beszédpozíciót rendre átható és átformáló elégikus lírai beszéd előtérbe kerülése. A kortárs magyar, több-kevesebb joggal posztmodernnek mondott vers tehát sokszor elégikus ugyan, de a lírai beszélő kivételes (ön)reflektáltsága okán a költői szubjektum és a hagyományon át megszólaltatott és megszólított elégikus modalitás között olyan hasadás áll be, melynek következtében az elégikus megszólalás döntően csak az ironikus versbeszéd részeként

formálódhat meg. Így jön létre az ironiko-elégikus, vagyis egy olyan belső beszéd a lírai beszélő szólamában, melyben egyszerre tud megszólalni az ironikus és az elégikus lírai szubjektum.

Kérdésvetéseiben ugyancsak fontos helye van a megosztott szubjektum elkülönülő, ill. egymásba hatoló rétegeit összehasonlító vizsgálatnak, melyben a komparatív módszer kritikai alkalmazásaként egyként mutatható fel a lírai alany szingularitása és a nem-azonos visszatéréseként érthető pluralitása.

A kortárs magyar költészet homogenizáló felfogásának, posztmodernként való tételezésének kritikája, ill. kritikai újragondolása szintén gondolatmenetem középpontjában áll mint a szingularitás lehetősége az univerzálisként tekintett korszakalakzat képzetével szemben.

Az elégia mint műfaji identitás vizsgálata egyszerre mutatkozhat tehát az összehasonlító módszer tárgyaként és a „minden összehasonlításon túli” jelenségeként. Tudniillik egy korszakparadigma, a posztmodern (?) komparatív, asszimilatív jellege áll szemben az egyedi műalkotás, az egy és megismételhetetlen - itt elégia formáját öltő - vers szingularitásával. Másként fogalmazva a paradigmán (kortárs magyar irodalom/posztmodern) belül dominánsként tételezett műfaji azonosság/összemérhetőség képzete, az összehasonlítás „kísérteties” kényszere kerül szembe az elégikus, ill. az ironiko-elégikus beszédhelyzet „egyediként”, „egyszeriként” való értelmezhetőségének lehetőségével.

∞

T. SZABÓ LEVENTE (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár):

A szinguláris és a hibrid: egy vita keretei és a komparatiztika intézményesülésének dilemmái az Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapokban (1A szekció)

Az *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapokkal*, az első nemzetközi komparatiztikai lappal kapcsolatos korabeli fenntartások egyik legfontosabbja visszatérő módon azt róttta fel a folyóiratnak, hogy erodálja az etnicitás és a nemzet, illetve az ezekhez kapcsolható nemzeti irodalmi ideálok „tisztaságának” az eszményét akkor, amikor a világirodalmi rangú remekművek létrejöttét a többnyelvűséghez, a nyelvek, regiszterek, médiumok, etnikumok vagy épp nemzetek érintkezéséhez – mi több, keveredéséhez - köti csökönyös módon. Javasolt előadásom azt követi végig és próbálja megérteni, ahogyan a hibriditás különféle identitáshelyzetei és felfogásai a komparatiztika e korai intézményesülésében nem csupán a nemzeti és az etnikai szingularitásának a felfogását gondoltatták újra, de magának a hibriditásnak a kizárólagosságával kapcsolatban is számos érdekfeszítő kételyt támasztottak.

∞

TOKAI TAMÁS, doktorandusz (Szegedi Tudományegyetem):

Kelet kísértetei: „nyugat-európai horribilitások” és „a fehér ember koporsója” (Egy magyar író Brit-Indiában) (3A szekció)

1892 decemberében tér be az ekkor éppen indiai barátjánál időző Justh Zsigmond (1863-1894) abba az egyik helyi maharadza által a walesi hercegnek építtetett palotába, ahol a magyar utazó, szemrevételezve az impozáns épület berendezését, „nyugat-európai horribilitások tömkelegé[vel]” kénytelen szembesülni. A látvány letaglózó eklektikusságát sajnálkozva rögzítő tapasztalat, amely kétségkívül a koloniális viszonyok közé ékelődött és a vágy tárgyát képező Kelet autentikus körvonalait kereső európai tekintet egyik sajátos megnyilatkozásaként értelmezhető, Justh számos más, Európán kívüli utazását (pl.: Egyiptom, Algéria) megörökítő leírásában is visszatérő motívumként van jelen. India helyzete különösen izgalmasnak tűnik ebből a szempontból: a fiatal író, aki egy gyarmatokon szolgáló brit katonatiszt magyar vendégeként, mint magányos idegen csöppen a helyi – az egzotikum értékével bírónan kusza – társadalmi és kulturális kontextusok kellős közepébe, színes beszámolóiban akarva akaratlanul elénk tárja az európai szempár által piedesztálra emelt és birtokba vett Kelet – olykor meglehetősen bizarr és keserű – sajátosságait, miközben a lokális hatalmi erőtereket tanulmányozva a megértésnek egy olyan alakzatát villantja fel előttünk, amelynek alapja „az angol és magyar faj hasonlósága” volna. De miként artikulálódnak Justh indiai cikkeiben ezek a kulturális párhuzamok és miként tömörülnek mindezek egy idealizált struktúraként prezentálni igyekezett, a

fenyegetés és a vágy kettős szorításában őrlődő koloniális valóság köré? Előadásomban – Kelet ambivalenciáinak makacs kísérteteitől övezve – elsősorban ezekre a kérdésekre igyekszem választ találni.

∞

TOKOS BIANKA, MA-hallgató (Pannon Egyetem, Veszprém):

„Mi a művészet? Megmondja a szó”: a képtől az írásig vezető út Dubravka Ugrešić A feltétel nélküli kapituláció múzeuma című regényében (3A szekció)

„Hol húzódnak a szöveget és a képet elválasztó határok, hol fedezhető fel az a küszöb, amely az egyikből átvezet a másikba?” – teszi fel a kérdést Kibédi Varga Áron. Az utazás-narratíva egy *szinguláris* megvalósulását, az emigránsirodalom egy regényét, Dubravka Ugrešić *A feltétel nélküli kapituláció múzeuma* című művét értelmezve joggal merülhet fel a kérdés. A magát *anational* (‘nemzetiséggel nem rendelkező’) embernek valló írónő folyamatos mediális váltások megvalósításán keresztül avatja be olvasóját egy különös létállapotba. A szóhoz kötődő *képzet* fogalmától az írás aktusáig vezet az út. A kép egy kitüntetett megvalósulási formája, a *fénykép* kerül előtérbe, s válik egy „fotográfiai költészet” kirajzolójává a regényben. A mozgás, a határátlépés aktusa nemcsak az emigránslét jellemzője lesz, hanem az azt tematizáló regény eljárása is. Folyamatos határátlépésekben valósul meg a regényben az olvasás aktusa; a képet, a szót, az írást, a nyelvet, a történetet, az emlékezetet, a tárgyakat s magának a regénynek az autopoetikus „szövegeit” olvasva juthatunk el a mű által kijelölt értelemalkotó összefüggés létrehozásáig, – s tehetjük próbára az összehasonlítás gesztusát – amelyre az elbeszélő már az első oldalon figyelmeztet: „*legyen türelemmel, a kapcsolatok idővel maguktól kialakulnak*”.

∞

TÓTH ÁKOS (Szegedi Tudományegyetem):

A muzealizáló képzelet: Babits Pictor Ignotusa (4B szekció)

Előadásom középpontjában Babits Mihály *Pictor Ignotus* című korai verse áll, mely diszkrét irodalomtörténeti behatárolások szerint az életmű-résznek korántsem az előtérben, inkább perifériáján, legfőbb szerepét a szerző korabeli gondolkodását megjelölő vonatkozások szinte tételes, illusztratív ábrázolásában nyeri el. Feltevésem szerint a remekmű jelentésének és definiálásának problémáját középpontjába állító, és ezt a műtárgy létezése autentikus lehetőségének kikutatásával összekötő kompozíció, amennyiben a kifejtésének keretül ajánlkozó diskurzusokat – jelen esetben a modern muzeológia elméletét és gyakorlatát – kritikai vizsgálat alá vonjuk, és a versbeszéd keletkezésének előzetesség-feltételeként értelmezzük, a reprezentatív válaszokon túli ambivalens viszonyulást hoz felszínre. Kérdésünk eszerint arra irányul, hogy a mű által megképzett oppozíció, mely mindegyre a múzeum/képtár által felkínált gyűjtemény és a hitelesnek elismert mű, vagyis a művészettörténet kategóriarendszere és egységesítő látásmódja, valamint az ezt nélkülöző befogadás ideája közötti választást szuggerálja, miért és hogyan építi ki és lehetetleníti el az összevetés virtuális-pragmatikus lehetőségeit. Az ismeretlen alkotó művének igazságot szolgáltatva, a remekmű-státusz adományozásával és átértelmezésével Babits a múzeumi struktúra által a műalkotás új „jelentéseként” felajánlott esztétikai funkcionalitás lehetőségeit kutatva és kommentálva nemcsak spontán módon közelíti meg a kultúra felfogásának poszt-kanonikus kérdezőhorizontjában testet öltő állapotokat, de számos kérdésével valóságosan is megelőlegezi a rákérdés aktuális lehetőségeit. A képtörténet emblematikus neveit soroló előadás a narratíva illúziókelte, a metafora jelentőereje, a kiteljesült allegória garanciái által sem képes feltartóztatni azt a verstérben kibontakozó vitát, melyet a szemlélet és megszólítás szubverzív módszere az egyedül hitelesnek elismert tárgy körül celebrál. A muzealizáló képzelet versbeli működése egy közismert ideológémához (a múzeum világához) való redisztributív viszonyulás által az esztétikai tapasztalat modern formájának lezárhatatlan kritikáját nyújtja.

∞